

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA ERTAKTERAPIYA  
TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH

Muhiddinova Difuza Sherdor qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

*"Maktabgacha ta'lim metodikasi" kafedrasi stajyor o'qituvchisi*

**Annotatsiya.** Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning psixik rivojlanishiga oid psixolog olimlarning qarashlari, bola shaxsini shakllanishida ertakterapiyaning roli xususida so'z yuritiladi. Shuningdek, bolalarda bilish jarayonlari va shaxsiy sifatlarni rivojlanishi muammosi yuzasidan ilmiy-nazariy g'oyalar bayon etilgan.

**Kalit so'zlar:** psixik taraqqiyot, ijtimoiy hayot, ijtimoiy muhit, faoliyat, rivojlanish, tasavvur, ertak, muloqot.

**Абстрактный.** В статье рассматриваются взгляды психологов на психическое развитие детей дошкольного возраста, роль сказкотерапии в формировании личности ребенка. Также представлены научно-теоретические идеи по проблеме развития познавательных процессов и личностных качеств у детей.

**Ключевые слова:** психическое развитие, социальная жизнь, социальная среда, деятельность, развитие, воображение, сказка, общение.

**Abstract.** The article discusses the views of psychologists on the mental development of preschool children, the role of fairy-tale therapy in the formation of a child's personality. Also, scientific-theoretical ideas on the problem of the development of cognitive processes and personal qualities in children are presented.

**Key words:** mental development, social life, social environment, activity, development, imagination, fairy tale, communication.

Turli yosh bosqichlarida tarbiyaning asosiy vazifalarini amalga oshirishda bolaning rivojlanishi uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlarida yaratilgan pedagogik-psixologik sharoitlar va mazkur sharoitlar muloqot hamda faoliyatiga mos kelishiga e'tibor berishni taqozo etadi. Bolaning aqliy rivojlanishi, uning shaxs sifatida shakllanishi va ijodiy salohiyatini ochish uchun ertakni idrok etish va tajribasining ahamiyati masalasi psixologik-pedagogik adabiyotlarda eng dolzarb va muhokama qilinadigan masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Bu ertak bilan ishlashning yangi imkoniyatlarining ochilishi bilan bog'liq bo'lib, u bolalar va tadqiqotchilar uchun nafaqat madaniy hodisa, balki psixologik hodisa, insoniyatning ma'naviy tajribasi shakli sifatida ham ochiladi. Bu qoidalar ertak terapiyasi deb ataladigan ertaklar bilan ishlashning zamonaviy uslubiy yo'nalishida o'z ifodasini topgan. Zamonaviy pedagogika va psixologiyada ertak o'zining namoyon bo'lishida xilma-xil bo'lgan shaxsiy rivojlanish manbai sifatida tobora ko'proq qaralmoqda.

Ertak terapiyasi eng qadimiy psixologik-pedagogik usuldir. Qadim zamonlardan beri dunyo va hayot falsafasi haqidagi bilimlar og'izdan og'izga o'tib, har bir avlod uni qayta o'qib, o'ziga singdirib kelgan; Bugungi kunda "ertak terapiyasi" atamasi ruhning ma'naviy yo'li va insonning ijtimoiy amalga oshirilishi haqidagi bilimlarni uzatish usuli sifatida tushuniladi. Shuning uchun ertak terapiyasi insonning ma'naviy tabiatiga mos keladigan ta'lim tizimi deb

ataladi. Ko'p odamlar ertak terapiyasi faqat bolalarga, ayniqsa maktabgacha yoshdagi bolalarga qaratilgan deb hisoblashadi. Biroq, ertak terapiyasi qamrab olgan yosh oralig'i hech qanday chegaraga ega emas. Ertakning o'yin bilan chambarchas bog'liqligiga alohida e'tibor qaratish lozim. Ertak tasvirlari tasavvur funksiyasini faollashtirishga ya'ni qayta yaratishga yordam beradi. Tasavvur hissiyotlar va barcha psixik funktsiyalar: idrok, diqqat, xotira, nutq, fikrlash bilan chambarchas bog'liq bo'lib, shu bilan butun shaxsning rivojlanishiga ta'sir qiladi. Tasavvur - bu fantaziya, u dunyoga yangi noodatiy ko'rinishni ochadi, hayotiy tajribani boyitadi, ijodkorlikni oziqlantiradi.

Ertak terapiyasi qiymat darajasida ishlashni o'z ichiga oladi. Bu oddiy va chuqur haqiqatlarni eslab qolish va ularni qayta kashf qilish imkonini beradigan ertakga aylanadi. Bu sizning qalbingizni yaxshilik bilan to'ldirishga imkon beradigan, yovuzlik va betartiblikka qarshi turish uchun resurs yaratishga imkon beradigan ertakga aylanadi. Ertak terapiyasi shunchaki yo'nalish emas, balki turli madaniyatlarning psixologiya, pedagogika, psixoterapiya va falsafaning ko'plab yutuqlarining sintezidir. Ertak terapiyasi bolalarning kashfiyotlari va tushunchalari bilan boyitilgan jonli, ijodiy jarayondir. Bolaning ongida ertak so'zi yashaydi. Bolaning yuragi hayoliy tasvirni yaratadigan so'zlarni tinglaganda yoki talaffuz qilganda urib ketadi. Har xil ertak terapiyasi mashg'ulotlari jarayonida tarbiyalanuvchilar juda ko'p bilimlarga ega bo'ladilar: vaqt va makon, insonning tabiat bilan, ob'ektiv dunyo bilan aloqasi haqidagi dastlabki g'oyalar; Ertak tufayli bola dunyoni nafaqat aqli, balki qalbi bilan ham bilib oladi. Va u nafaqat o'rganadi, balki atrofdagi dunyoning voqea va hodisalariga munosabat bildiradi, yaxshilik va yomonlikka o'z munosabatini bildiradi, shuning uchun shaxsiyatni tuzatish sodir bo'ladi, hissiy va xulq-atvor reaksiyalari kengayadi. Adolat va adolatsizlik haqidagi ilk fikrlar ertakdan olingan. Ertaklar bolaga birinchi marta jasorat va chidamlilikni his qilish imkonini beradi. Ertak terapiyasi jarayoni bolaga u qabul qilishi yoki rad etishi mumkin bo'lgan muqobil tushunchani beradi. Ertak - Vatanga muhabbat tuyg'usini uyg'otishning serhosil va almashtirib bo'lmaz manbai. Ertak axloqiy tarbiyaning juda muhim vositasidir. U bolalarning qalbini yumshoqroq, hamdardroq, mehribon qiladi. Ertak qaysidir ma'noda hayot she'riyati va kelajak xayolidir. Bular xalq madaniyatining ma'naviy boyliklari bo'lib, uni o'rganish orqali bola o'z ona xalqini qalbi bilan biladi. Bu shaxsni integratsiyalash, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish, ongni kengaytirish va tashqi dunyo bilan o'zaro munosabatlarni yaxshilash usuli.

Hozirgi vaqtda quyidagi muammolar mavjud:

1. O'z mazmunida zo'ravonlik, shaxsni bostirish va boshqa salbiy jihatlarni o'z ichiga olgan shafqatsiz ertaklar ko'p.
2. Ertaklar maktabgacha yoshdagi bolalarga turli yo'llar bilan taqdim etilmaydi, asosan o'qish, hikoya qilish, eng yaxshi holatda shaxsan takrorlash yoki dramatizatsiya qilish, teatr tomoshalari, multfilmlarni tomosha qilish.
3. Bolalarning tasavvurini, tafakkurini rivojlantirish, ezgu tuyg'ularni faol tarbiyalash uchun ertaklardan to'liq foydalanishdan yiroq.
4. Ommaviy televidenie rivojlanishi bilan bolalar sezilarli darajada kamroq o'qiy boshladilar. Bola televizor oldida kitobga qaraganda tez-tez o'tiradi.

Ammo endi ertaklar bilan ishlashning noan'anaviy yo'nalishlari faol rivojlanmoqda. Noan'anaviy - bu nafaqat mazmunni g'ayrioddiy tarzda idrok etish, balki hikoyaning borishini ijodiy o'zgartirishni ham anglatadi. Bola uchun g'ayrioddiy bo'lgan ertak vaziyatlari va

harakatlarda yuzaga keladigan reaksiyalarning butun spektrini oldindan aytib bo'lmaydi. Muayyan vaziyatni keltirib chiqaradigan barcha sabablarni ta'riflash ham mumkin emas. Shuning uchun faqat hayotiy va kasbiy tajriba va sezgi ertak terapiyasi jarayonini tashkil etishga imkon beradi. Biroq, siz asosiy printsipga rioya qilishingiz kerak - bahslashmang, ishontirmang, bosim o'tkazmang, bolani dars stsenariysiga majburlamang. Axir, ertak - bu konventsionalardan xoli joy.

Ertak terapiyasi - bu ma'noni izlash, dunyo va undagi munosabatlar tizimi haqidagi bilimlarni ochish jarayoni. Ertak terapiyasi - bu ertak voqealari va real hayotdagi xatti-harakatlar o'rtasidagi aloqani shakllantirish jarayoni. Bu ertak ma'nolarini haqiqatga o'tkazish jarayonidir.

Ertak terapiyasi ham muammoli vaziyatlarni ob'ektivlashtirish jarayonidir.

Ertak terapiyasi - bu shaxsning potentsialini faollashtirish jarayoni.

Ertak terapiyasi har tomonlama ta'lim va tarbiya jarayonidir.

Ertak - bu sehr, sehr ham o'zgarishdir. Sehr-jodu sizning ichingizda sodir bo'lib, atrofingizdagi dunyoni asta-sekin yaxshilaydi. Shu ma'noda, ertak terapiyasi - bu ichki tabiatni va atrofdagi dunyoni yaxshilash jarayoni.

Ertak terapiyasi, shuningdek, atrof-muhit bilan terapiya, shaxsiyatning potentsial qismlari, amalga oshmagan narsa paydo bo'lishi mumkin bo'lgan, orzu amalga oshishi mumkin bo'lgan va eng muhimi, unda xavfsizlik hissi va sirning xushbo'yligi paydo bo'ladigan maxsus ertak muhiti. ...Odamlar har doim ertak terapiyasi bilan shug'ullanishgan. To'g'ri, ular buni boshqacha chaqirdilar. Ertak terapiyasining rivojlanishida 4 bosqich mavjud. Shunisi e'tiborga loyiqki, belgilangan bosqichlarning hech biri tugamaydi va yangisiga o'tadi. Shuning uchun har bir bosqich muayyan jarayonning boshlanishini belgilab berdi.

Ertak terapiyasining birinchi bosqichi og'zaki xalq amaliy san'atidir. Uning ibtidosi zamonlar tumanlarida yo'qolgan, ammo og'zaki (keyinchalik yozma) ijod jarayoni bugungi kungacha davom etmoqda.

Ikkinchi bosqich - mif va ertaklarni to'plash va o'rganish. Mif va ertaklarni psixologik, teran jihatda o'rganish K. Yung, B. Bettelxaym, V. Propp va boshqalarning nomlari bilan bog'liq.

Uchinchi bosqich - psixotexnika. Ehtimol, "ertak yaratish" texnikasidan foydalanmaydigan pedagogik, psixologik yoki psixoterapevtik texnologiya yo'q. Zamonaviy amaliy yondashuvlar ertakdan texnika sifatida foydalanadi. Psixodiagnostika, tuzatish va shaxsiyatni rivojlantirish uchun sabab sifatida.

To'rtinchi bosqich - integratsiya. Bu bosqich ertak terapiyasini ajdodlarimizning ko'plab avlodlari tomonidan sinovdan o'tgan tabiatga mos keladigan, inson idroki uchun organik ta'lim tizimi sifatida tushunish bilan bog'liq.

Bugungi kunda ertak terapiyasi turli madaniyatlar psixologiyasi, pedagogikasi va falsafasining ko'plab yutuqlarini sintez qiladi - bularning barchasi ertak shakli va metafora shaklini oladi.

I.V.Vachkov ertaklarni ertakning ta'sir qilish maqsadlariga qarab tasniflaydi va ikkita turni ajratadi:

1) folklor

2) mualliflik, har ikkala turdagi ertaklarda ham badiiy, didaktik, psixokorreksiyaviy, psixoterapevtik, psixologik (psixo-ertak, masalan, D.Yu.Sokolov, A.V.Gnezdilovning

ertaklari)ni ajratish mumkin. I.V.Vachkovning fikriga ko'ra, bu ertakning (psixo-ertakning) yangi turi bo'lib, u bolaga o'z ichki dunyosining chuqurligini ochib berish, o'z-o'zini anglashni rivojlantirish va unga yordam berish uchun mo'ljallangan. uning shaxsini shakllantirish yo'li.

Biroq hozirgacha bu maftunkor "ertak terapiyasi" so'zi psixologlar tomonidan juda boshqacha tushuniladi va undagi ma'nolar ba'zan, aytaylik, kundalik ertak va sehrli so'zlardan kam farq qilmaydi. To'siqlardan biri bu "ertak terapiyasi" - "ertaklar bilan davolash" so'zining tom ma'noda dekodlanishi. Umuman olganda, "terapiya" qismini (gestalt terapiyasi, tana terapiyasi va boshqalar) o'z ichiga olgan tushunchalar ta'lim tizimida to'liq qonuniylikni olmagan.

Psixoterapiya, ularning fikricha, sof tibbiyot sohasi. Biroq, ular psixologlar hech kimni "davolayotgan" da'vo qilmasliklarini tushunishmaydi. Va psixoterapevtik usullar (ayyorlik bilan ularni psixokorreksiya deb ataydi) psixopatologiyalar bilan ishlash uchun emas, balki ko'pincha rivojlanish maqsadlarida qo'llaniladi. Shuning uchun psixologlar tomonidan psixoterapevtik usullardan foydalanishni qandaydir tarzda oqlash va tushuntirish uchun so'nggi yillarda ular psixoterapiyaning psixologik modeli haqida ko'proq gapirmoqdalar. Biroq, hatto bunday modeldan foydalanish maktablarda hali tan olinmagan. Garchi ertak terapiyasini ham klinik psixoterapevtik usul deb atash mumkin emas. Qanday bo'lsin, 1999 yilda B.D.Karvasarskiy muharriri ostida nashr etilgan obro'li va jiddiy "Psixoterapevtik entsiklopediya" da men ertak terapiyasi haqida hech qanday eslatma topa olmadim. Xo'sh, bu hali ham psixologik usulmi? Ha va yo'q. Chunki ertaklardan shifokorlar, psixologlar, o'qituvchilar foydalanadi va har bir mutaxassis o'zining kasbiy muammolarini hal etishda yordam beradigan manbani ertakdan topadi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ertkterapiya texnologiyasidan foydalanish metodikasi, bolalarning jismoniy, emotsional, va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga imkon yaratadi. Bu pedagogik usul bolalar uchun nafaqat ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali qiladi, balki ularga o'zini anglash, his-tuyg'ularini boshqarish va o'zgaruvchan dunyoda muvaffaqiyatli o'sish uchun zarur ko'nikmalarni ham beradi.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:**

1. Божович, Л.И. Личность и её формирование в детском возрасте. М.: Просвещение, 1968. – 278 с.
2. Davletshin M.G., Do'stmuhammedova Sh va boshq. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya (o'quv metodik qo'llanma). T.: 2004-129 bet
3. Виготский Л.С. Психология развития человека.-М.: Изд-во Смысл; Изд-во Эксмо, 2005-1136 с.
4. Марцинковская Т.Д. История детской психологии: Учебник для студ.пед.вузов.-М.: Гуманит.изд. центр ВЛАДОС, 1998.-272 с